

Recenzentski kutak: bioetika u teoriji i praksi

Tijekom 2024. i 2025. godine imala sam izuzetnu čast i zadovoljstvo, a svakako i profesionalnu odgovornost da se u ulozi recenzenta susretnem s dvjema bioetičkim publikacijama – prva je monografsko-udžbeničkog karaktera i zasigurno je primjer jedinstvenoga bioetičkog štiva u pripadajućoj regiji te je možemo svrstati u kompleksno i izazovno polje bioetičkih teorija, dok je druga publikacija štivo udžbeničko-priručničkog karaktera, koje se može smjestiti u polje praktične, primijenjene bioetike. Riječ je o sljedećim publikacijama: **1. *Bioetika sporta. Izazovi za budućnost sporta.*** Zagreb: Pergamena, Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku, 2024. (str. 330), koju potpisuje autorski dvojac dr. Matija Mato Škerbić, docent Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, i dr. Ivana Zagorac, izvanredna profesorica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; i **2. *Priručnik za organizatore ekspedicija. Nastavna ekspedicija predmeta Aktivnosti u prirodi. Obrazovna avantura.*** Beograd: SIA, 2025. (str. 64)¹, autora dr. Vladimira Miletića, izvanrednog profesora Univerziteta u Beogradu – Fakulteta sporta i fizičkog vaspitanja.

Monografija pod nazivom *Bioetika sporta. Izazovi za budućnost sporta* (Škerbić, M. M., Zagorac, I.) pionirsko je i sveobuhvatno istraživanje unutar složenog područja bioetike sporta, jedne od najmlađih, ali ujedno i krucijalnih grana filozofije sporta, a u suštini, ovo se štivo zapravo bavi problemima budućnosti sporta. Osnovna ideja i cilj ovog djela kritički je prikaz i razmatranje razvoja bioetike sporta kao zasebne grane filozofije te etike i bioetike sporta kao njenih ključnih podgrana. Ova temeljna bioetička studija zasigurno će nam poslužiti i kao svojevrsan dokaz o tome da sport nije samo relevantno filozofsko pitanje, koje zaslužuje ozbiljna filozofska promišljanja i temeljna istraživanja, već i društveno i političko pitanje s obzirom na ogroman značaj sporta za jedno društvo i državu na globalnoj razini. Ovo značajno štivo može se okarakterizirati kao jedno od pionirskih djela iz složenog područja bioetike

¹ Publikacija je dostupna na poveznici: <https://www.aktivnostiuprirodi.com/wp-content/uploads/2025/09/Ekspedicija-PRIRUCNIK.pdf>

sporta, kako u hrvatskome akademskom i intelektualnom prostoru tako i u regiji, što zapravo znači da će ova knjiga dati poticaj daljnjim filozofskim promišljanjima sporta kao složenoga društvenog, kulturnog i povijesnog fenomena. Monografija se sastoji od sljedećih dijelova: Predgovor, Uvod, 5 (pet) poglavlja, Popis literature, Sažetak (na hrvatskom i engleskom jeziku) i Bilješke o autorima.

Prvo poglavlje pod naslovom „Bioetika i sport – Povijest i određenje” sastoji se od 4 (četiriju) dijela: Bioetika kao interdisciplinarno područje; Od etike do bioetike sporta; Tematski spektar bioetike sporta; i Metodologija bioetike sporta. Drugo poglavlje pod nazivom „Integritet sporta” čine 3 (tri) dijela: Koncept integriteta sporta; Prijetnje integritetu sporta; i Zaštita integriteta sporta. Treće poglavlje naslovljeno „Ranjivost i sport” čini sljedećih 5 (pet) dijelova: Zaštićene osobe u sportu; Tko su ranjivi? Od kategorijskog do kontekstualnog pristupa; Prednosti i nedostaci kategorijskog pristupa; Što je prijetnja? O eksploataciji u sportu; i Drugi pristupi ranjivosti u sportu. Četvrto je poglavlje naslovljeno „Tematska područja bioetike sporta” i čini ga 8 (osam) dijelova: Ekologija, održivost i sport; Životinje i sport; Doping i poboljšavanja; Kiborgiziranje i transhumanizam; Paraolimpijski sport ili sport osoba s tjelesnim oštećenjima; Sportska medicina, zdravlje, genetika i sport; Tehnologija i sport; i Rodna pitanja. Peto je poglavlje završno poglavlje knjige pod nazivom „Pogled prema budućnosti”, u kojem autorski dvojac čitalačkoj publici predočava scenarije ili smjerove mogućeg razvoja sporta unutar bioetičkoga interdisciplinarnog diskursa.

Znanstvena i stručna filozofska, povijesna, sociološka i, u najširem smislu, bioetička javnost skupina je kojoj je ovo djelo primarno namijenjeno, no ciljna su skupina i široka i šarolika studentska populacija društveno-humanističkog te kineziološkog profila, koja djelo može koristiti kao neizostavnu jedinicu udžbeničke literature tijekom studija.

Može se zaključiti da je monografija *Bioetika sporta. Izazovi za budućnost sporta* autorskog dvojca Škerbić i Zagorac djelo koje je relevantno i prijemljivo i za širu publiku u Republici Hrvatskoj i u regiji s obzirom na sve veći značaj bioetike sporta uopće, a samim time i na prisustvo raznovrsnih aktualnih bioetičkih tema u globalnome javnom diskursu.

Kad je riječ o knjizi *Priručnik za organizatore ekspedicija. Nastavna ekspedicija predmeta Aktivnosti u prirodi. Obrazovna avantura* (Miletić, V.) trebalo bi istaknuti činjenicu da autor s ogromnim znanjem, vještinom i višegodišnjim iskustvom savladava sve teškoće pisanja akademskog priručnika i studentskoj populaciji Fakulteta sporta i fizičkog vaspitanja Univerziteta u Beogradu i ostalih srodnih fakulteta, ali i stručnoj i široj akademskoj javnosti, na originalan, jezgrovit i slikovit način prikazuje najvažnije elemente i nastavne sadržaje predmeta Logorovanje. Priručnik se sastoji od dvadeset

i sedam (27) poglavlja: 1. Model prakse za tekuću školsku godinu; 2. Ostvareni programski sadržaji; 3. Obaveza ili prihvatanje; 4. Doživeli smo i naučili; 5. Okvirni plan, itinerer akcije; 6. Vremenski uslovi tokom izvođenja nastave; 7. Opremanje; 8. Boravak na terenu i pravila logorskog života; 9. Održivost u sistemu Aktivnosti u prirodi; 10. Nastavnički tim; 11. Geoprostor; 12. Šema ekspedicije; 13. Zajednička višednevna (avan)tura; 14. Zajedno na obrazovnom putovanju; 15. Planinarenjem do vrhova; 16. Primenjena socijalizacija i kontrola; 17. Kolektivno rešavanje zadataka; 18. Zajedno i u vodi; 19. Rafting; 20. Logistika u sistemu nastave; 21. Susret sa „divljom prirodom” i timski rad na delu; 22. Učešće u terenskim istraživanjima; 23. Troškovi terenske nastave; 24. Granica; 25. Literatura; 26. Koncept ispitivanja; i 27. Ispitna pitanja.

Autor jasno obrazlaže sve značajne pojmove, karakteristike i elemente neophodne za uspešnu realizaciju nastave Logorovanja. Iz autorova pristupa vidljivo je da na suveren način vlada najvažnijim temama relevantnim za sve izazove organizacije i uspešne realizacije terenske nastave u kontekstu „divlje prirode” i timskog rada, i to u kontekstu tzv. „prirodnih sportova” ili „životnih sportova”, koji za razliku od klasičnih natjecateljskih sportskih aktivnosti podrazumijevaju izravnu interakciju čovjeka i divlje prirode, odnosno čitavog krajolika.

Ovaj Priručnik sadrži i fotografije koje dokumentiraju uspešnu realizaciju Logorovanja, grafičke prikaze i ostale oblike slikovitih prikaza svih relevantnih sadržaja terenske nastave, a pažnju privlači i svojevrsan bioetički pjesnički dio, stihovi posvećeni netaknutoj, divljoj prirodi, divljini, točnije, riječima autora – „prirodi bez kraja” (poglavlje „Granica”, str. 54-55). Otud bi valjalo istaknuti prijemчивost i atraktivnost ove publikacije ne samo za studentsku populaciju Fakulteta sporta i fizičkog vaspitanja Univerziteta u Beogradu i ostalih srodnih fakulteta u Republici Srbiji, već i za širu stručnu i ostalu zainteresiranu čitalačku publiku širom regije.

Na kraju, ali ne i najmanje važno, valja istaknuti činjenicu da se prema dosadašnjim saznanjima u pogledu stanja u državama u regiji nastava Logorovanja ostvaruje u kontekstu „divlje prirode” samo u okviru nastave predviđene planom i programom Fakulteta sporta i fizičkog vaspitanja Univerziteta u Beogradu, koji uskoro, 2028. godine slavi 90 godina postojanja. U neformalnim razgovorima s kolegama srodnih fakulteta kineziološke orijentacije u regiji potvrđena je činjenica da jedino Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja Univerziteta u Beogradu organizira nastavu Logorovanja na ovaj način, koji je zapravo jedini autentičan način za upoznavanje konteksta „divlje prirode” i neposrednog odnosa čovjeka i prirode. Zato i navodimo bioetički karakter ovog Priručnika, točnije, smjestili smo ga u polje primijenjene bioetike, imajući na umu prizmu spomenutih „prirodnih” odnosno „životnih sportova”.

Također, ovom se prilikom kao recenzent zahvaljujem autorima koji su mi povjerili recenzentski postupak i učinili da se među prvima upoznam s glavnim idejama i porukama ovih bioetičkih publikacija. U tom smislu, ovdje bih navela moto prve recenzirane publikacije uz poetski ekskurs druge recenzirane publikacije, koji u sinergijskom djelovanju mogu oslikavati i budućnost bioetike, kako u teoriji tako i u praksi:

*Ljudska je budućnost utrka između
rastuće moći naše tehnologije i mudrosti kojom se njome služimo.
Pobrinimo se da mudrost pobijedi.*

(Stephen Hawking, prema Škerbić, Zagorac, 2024, str. 6)

*Ona grupa što prirodu voli,
što je pazi, čuva i nikada ruši,
divljina se ne uči u školi,
već se krije duboko u duši. (...)
Ta granična linija, gde leži,
Što urbano od divljeg razdvaja?
Čim se pređe, daleko se beži,
Jer je tamo priroda bez kraja.*

(Miletić, 2025, str. 55).

Sandra Radenović